

84(44пер) 6

K-50

"Хай слово
мовлено
інакше..."

596650 уу

Обов'язковий примірник

I.V. Козлик

596650

*Поетичні
інтерпретації*

Обов'язковий примірник

Івано-Франківськ
"Плай"
1996

84(44чкр)6
ББК 84(0)Я43
К 59

Збірку складають українські переклади поетичних творів відомих російських поетів XIX і XX століття Ф.І.Тютчева, В.Ф.Ходасевича, О.М.Вертинського і Б.Ш.Окуджави, подані разом з відповідними оригінальними текстами. Збірка містить також стислі літературні портрети даних поетів та необхідний текстологічний і історико-літературний коментар.

© І.В.Козлик, 1996

Прикарпатський державний університет
ім. Василя Стефаника
БІБЛ
ІНВ. № 596650

ВІД АВТОРА

Поетія - це в значній мірі гра. Хоч і далеко не безглузда й не безкривдна, та все ж гра. І призначається вона для тих, хто прагне і здатен взяти в ній участь.

Спілкування з поезією належить до сфери максимальної свободи. Тут ніхто нікого не може і не має права примушувати. Кожен сприймає твір так, як хоче, і тлумачить його по-своєму. Правда, ця свобода зовсім не означає сваволі: тут є певні межі, передбачені, крім усього іншого, повагою до поета і до суверенності самого поетичного тексту. Тоді читання як діалог з словесним мистецтвом є дійсно захоплюючим і корисним.

Переклад - це теж гра. Він форма і спосіб індивідуального сприйняття і фіксованої в іншомовному слові інтерпретації оригінального художнього твору, здійсненої за законами мистецтва. Особливо це видно у випадках перекладу із споріднених мов, як, скажімо, російська і українська мови. В такій ситуації читачеві цілком доступний і оригінал твору, і його перекладна версія, що дає змогу більш рельєфно бачити у перекладах немінучі трансформації, зміни, деформації оригіналу, які далеко не завжди мають однозначно негативні наслідки. Справа в тому, що сама мова з її внутрішньою формою (асоціативною пам'яттю) вносить в структуру оригіналу свій семантичний потенціал, реалізуючи цей оригінал на своєму, тільки їй властивому внутрішньому семантичному просторі. А це, в свою чергу, може поглиблювати сприйняття художніх творів, породжувати додаткові асоціативні ряди.

Ось таку гру я і пропоную читачеві в цій книжечці. Її можна приймати, а можна і не приймати. Зрештою, наскільки вона вдала, судити не мені. Але якщо кому-небудь хоч якийсь рядок видасться цікавим, виправдано-незвичним, влучним, спонукає думку, викличе низку асоціацій, чи, навпаки, якщо мої україномовні версії творів російських поетів своєю недосконалістю породять у читача невдоволення і він, прагнучи стерти їх зі своєї пам'яті як "жахливий сон", звернеться безпосередньо до творів вибраних мною поетів, то я буду вважати мету цієї книжечки досягнутою.

Автор висловлює щире подяку всім, хто своїми критичними зауваженнями, морально чи фінансово допоміг здійснити дане видання.

Оригінальні тексти подаються за виданнями:

Тютчев Ф.И. Соч.: В 2 т. - М.: Худож. лит., 1984. - Т.1.

Ходасевич В. Стихотворения. - Л.: Сов. писатель, 1989

- (Б-ка поэта. Большая сер.).

Вертинский А.Н. Дорогой длинною... - М.: Правда, 1990.

Песни Булата Окуджавы. Мелодии и тексты. - М.: Музыка, 1989.

От первого лица: Сб. песен. - М.: СП "Старт", 1991 - С. 75-97.

Ф.И.Тютчев (1803-1873)

PROBLEME

С горы скатившись, камень лег в долине.
 Как он упал? никто не знает ныне -
 Сорвался ль он с вершины *сам собой*,
 Иль был *низринут волею чужой*?
 Столетье за столетьем пронеслося:
 Никто еще не разрешил вопроса.

1833; 1857

Ф.И.Тютчев (1803-1873)

PROBLEME

З гори скотившись, камінь ліг в долині.
 Як він упав? ніхто не знає нині -
 Чи він зірвався з вершини *сам собою*,
 Чи *скинутий* був *волею чужою*?
 Сторіччя за сторіччям пронеслося:
 Питання ж розв'язати не вдалося.

1833; 1857

ПОСЛЕДНИЙ КАТАКЛИЗМ

Когда пробьет последний час природы,
Состав частей разрушится земных:
Все зримое опять покроют воды,
И Божий лик изобразится в них!

<1829>

ОСТАННІЙ КАТАКЛІЗМ

Коли проб'є останній час природи,
І склад частин зруйнується земних:
Все зрине знов покрийть води,
І Панбіг з'явиться крізь них!

<1829>

Душа моя, Элизиум теней,
Теней безмолвных, светлых и прекрасных,
Ни помыслам години буйной сей,
Ни радостям, ни горю не причастных, -

Душа моя, Элизиум теней,
Что общего меж жизнью и тобою!
Меж вами, призраки минувших, лучших дней,
И сей бесчувственной толпою?..

<Начало 1830-х>

Душа моя, Елізій снів,
Примар безмовних, світлих і відрадних,
Ні задумам сьогоднішніх часів,
Ні радощам, ні лиху не підвладних, -

Душе моя, Елізіуме снів,
Що спільного є між життям й тобою!
Між вами, привиди минулих, кращих днів,
Й цією безсердечною юркою?..

<Початок 1830-х>

Не рассуждай, не хлопочи!..
Безумство ищет, глупость судит;
Дневные раны сном лечи,
А завтра быть чему, то будет.

Живя, умей все пережить:
Печаль, и радость, и тревогу.
Чего желать? О чем тужить?
День пережит - и слава Богу!

<1850>

Не метушись, не метикуй!..
Безумство нишпорить, безглуздя суде;
Щоденні рани сном лікуй,
А завтра буде те, що буде.

Вмій перебути все в житті:
Печаль, і радість, і тривогу.
Не рви душі у марноті.
Ти день прожив - і слава Богу!

<1850>

ДВА ГОЛОСА

1

Мужайтесь, о други, боритесь прилежно,
Хоть бой и неравен, борьба безнадежна!
Над вами светила молчат в вышине,
Под вами могилы - молчат и оне.

Пусть в горнем Олимпе блаженствуют боги:
Бессмертье их чуждо труда и тревоги;
Тревога и труд лишь для смертных сердец...
Для них нет победы, для них есть конец.

2

Мужайтесь, боритесь, о храбрые други,
Как бой ни жесток, ни упорна борьба!
Над вами безмолвные звездные круги,
Под вами немые, глухие гроба.

Пускай олимпийцы завистливым оком
Глядят на борьбу непреклонных сердец.
Кто, ратуя, пал, побежденный лишь Роком,
Тот вырвал из рук их победный венец

<1850>

ДВА ГОЛОСИ

1

Мужайте ви, браття, боротися треба,
Хоч бій безнадійний, немов без потреби.
Над вами світила високі блищать,
Під вами могили холодні мовчать.

В небеснім Олімпі боги хай раюють:
І клопоти, й праця для них не існують;
Неспокій і труд лиш для смертних сердець...
Нема в них звияги, а є лиш кінець

2

Тримайтеся, браття, боріться завзято,
Хоч битва уперта, запекла ота!
Над вами зірки мовчазливі затято,
Під вами снує домовин німота.

І ті олімпійці, в них заздрісне око,
Хай бачать цей бій невблаганних сердець.
Кого переміг тільки Фатум жорстоко,
Той вирвав з їх рук переможний вінець

<1850>

НАШ ВЕК

Не плоть, а дух растлился в наши дни,
И человек отчаянно тоскует...
Он к свету рвется из ночной тени
И, свет обретши, ропщет и бунтует.

Безверием палим и иссушен,
Невыносимое он днесь выносит...
И сознает свою погибель он,
И жаждет веры - но о ней *не просит*...

Не скажет ввек, с молитвой и слезой,
Как ни скорбит перед замкнутой дверью:
"Впусти меня! - Я верю, Боже мой!
Приди на помощь моему неверью!.."

1851

НАШ ЧАС

Не плоть, а дух зубожів в наші дні,
І ось людина в самоті і сумі...
До світла тягнеться в п'їтмі,
Щоб і при світлі не знайти спокою думі.

Знесилена безвір'ям і сумна,
Вона нестерпне нині зносить...
Ї свою загибель усвідомлює вона,
И жадає віри - та її *не просить*...

Їй би змиритися, покаятися б їй,
Вона ж мовчить в своїй зневірі,
Не скаже: "Господи! Я вірю, Боже мій!
Прийди, допоможи моїй невірі!.."

1851

Прикарпатський університет
ім Василя Стефаника

БІБЛІОТЕКА

ІНВ. № 596650

Не говори: меня он, как и прежде, любит,
 Мной, как и прежде, дорожит...
 О нет! Он жизнь мою бесчеловечно губит,
 Хоть, вижу, нож в руке его дрожит.

То в гневе, то в слезах, тоскуя, негодуя,
 Увлечена, в душе уязвлена,
 Я страдаю, не живу... им, им одним живу я -
 Но эта жизнь!.. О, как горька она!

Он мерит воздух мне так бережно и скудно..
 Не мерят так и лютому врагу...
 Ох, я дышу еще болезненно и трудно,
 Могу дышать, но жить уж не могу.

<1851 или 1852>

Не говори: мене він, як раніше, любить,
 І мною дорожить він, як раніш...
 Ні! Він життя моє жорстоко губить,
 Хоч, бачу, що дрижить в руці у нього ніж.

І в люстоті, й в сльозах, обурююсь, тужу я,
 Любов й образа в серця глибині,
 Страждаю, не живу... ним, ним одним живу я -
 Та де життя!.. Ой, гірко ж як мені!

Ковток повітря дасть обачно так й убого,
 Як навіть ворогу давати не гоже...
 Ох, я ще дихаю, хоч болісно, мій Боже,
 Це можу дихати, та жити вже не можу.

<1851 або 1852>

О, не тревожь меня укорой справедливой!
 Поверь, из нас из двух завидней часть твоя:
 Ты любишь искренне и пламенно, а я -
 Я на тебя гляжу с досадою ревнивой.

И, жалкий чародей, перед волшебным миром,
 Мною созданным самим, без веры я стою -
 И самого себя, краснея, сознаю
 Живой души твоей безжизненным кумиром.

<1851 или 1852>

Не дорікай мені провиною моєю!
 Повір, з двох наших доль щасливіша твоя:
 Ти любиш щиро, самовіддано, а я -
 На тебе я дивлюсь з ревнивою душею.

І, злидень-чародій, створив казкову мрію,
 Перед якою сам без віри і стою -
 І сам себе, на сором, зізнаю
 Тим ідолом твоїм, котрий забрав надію.

<1851 або 1852>

В разлуке есть высокое значение:
Как ни люби, хоть день один, хоть век,
Любовь есть сон, а сон - одно мгновенье,
И рано ль, поздно ль пробужденье,
А должен наконец проснуться человек...

1851

Значимою для нас розлуки є година:
Як не люби, хоч день один, хоч вік,
Кохання - сон, а сон - це мить єдина,
Яка мине, й пробудиться людина,
Прокинутися мусить чоловік...

1851

О вещая душа моя!
О, сердце, полное тревоги,
О, как ты бьешься на пороге
Как бы двойного бытия!..

Так, ты - жилица двух миров,
Твой день - болезненный и страстный,
Твой сон - пророчески-неясный,
Как откровение духов...

Пускай страдальческую грудь
Волнуют страсти роковые -
Душа готова, как Мария,
К ногам Христа навек прильнуть.

1855

Душе, пророчице моя!
О, сердце, зрушене в тривозі,
О, як ти б'сшся на порозі
Немов подвійного буття!..

У двох світах живеш, душе,
Твій день - він болісний, шалений,
Твій сон - він віщо-незбагненний,
Як духів одкровення те...

Тож хай назустріч долі йде,
Бентежиться душа і мріє -
І, як євангельська Марія,
До ніг Христа навіки припаде.

1855

Нам не дано предугадать,
Как слово наше отзовется. -
И нам сочувствие дается,
Как нам дается благодать...

1869

Не передбачить, не вгадать,
Як слово наше відізнеться, -
І щирість душ людських дається
Так, як дається благодать...

1869

В. Ф. Ходасевич (1886-1939)

ПУТЕМ ЗЕРНА

Проходит сеятель по ровным бороздам.
Отец его и дед по тем же шли путям.

Сверкает золотом в его руке зерно,
Но в землю черную оно упасть должно.

И там, где червь слепой прокладывает ход,
Оно в заветный срок умрет и прорастет.

Так и душа моя идет путем зерна:
Сойдя во мрак, умрет - и оживет она.

И ты, моя страна, и ты, ее народ,
Умрешь и оживешь, пройдя сквозь этот год.

Затем, что мудрость нам единая дана:
Всему живущему идти путем зерна.

1917

В. Ф. Ходасевич (1886-1939)

ОДВІЧНИЙ ШЛЯХ

Сівач іде по рівних борознах.
По батьківських і дідових шляхах.

Яріє золотом в його руці зерно,
Та впасти в землю змушене воно.

І там, де прокладає хробачня ходи,
Воно помре, щоб потім прорости.

Так і душа моя по шляху йде зерна:
Зійшовши в темряву, помре - і оживе вона.

Та й любий серцю край, та й рідний мій нарід
І вмруть, і оживуть, пройшовши пору бід.

Тому, що мудрість нам лише одна дана
Усьому, що живе, шляхом іти зерна.

1917

Леди долго руки мыла,
Леди крепко руки терла.
Эта леди не забыла
Окровавленного горла.

Леди, леди! Вы как птица
Бьетесь на бессонном ложе.
Триста лет уж вам не спится -
Мне лет шесть не спится тоже.

1922

Леді довго руки мила,
Терла руки леді довго.
Не забути їй до згину
Закривавленого горла.

Леді, б'єтесь ви, як птиця,
У незлагоді глибокій.
Три віки вже вам не спиться -
В мене теж літ шість неспокій.

1922

ПРОБОЧКА

Пробочка над крепким йодом!
Как ты скоро перетлела!
Так вот и душа незримо
Жжет и разъедает тело.

1921

КОРОЧОК

Корочку над їдким йодом!
Швидко як в тобі все стїло!
Ось так і душа незримо
Палить й роз'їдає тіло.

1921

PICCOLO BAMBINO

I

Вечерело. Пели вьюги.
Хоронили Магдалину,
Цирковую балерину.
Провожали две подруги,
Две подруги-акробатки.
Шел и клоун. Плакал клоун,
Закрывал лицо перчаткой.

Он был другом Магдалины,
Только другом, не мужчиной,
Чистил ей трико бензином.
И смеялась Магдалина:
"Ну какой же ты мужчина?
Ты чудак, ты пахнешь псиной!"
Бедный Piccolo Bambino...

II

На кладбище
Снег был чище,
Голубее городского.
Вот зарыли Магдалину,
Цирковую балерину,
И ушли от смерти снова...

PICCOLO BAMBINO

I

Скоро вечір. Хуртовина.
Хоронили Магдалину,
Ту циркачку-балерину.
Прийшли тільки дві посестри
Навік з нею попрощатись.
Був і клоун. Плакав клоун
І хотів лице сховати.

Він був друг для Магдалини,
Тільки друг, а не мужчина,
Чистив їй трико бензином.
І сміялась Магдалина:
"Ти - чудний, ти не мужчина.
Та і запах в тебе псиний!"
Бідний Piccolo Bambino...

II

Сніг на цвинтарі чистіший,
Голубіший від міського.
Закопали Магдалину,
Ту циркачку-балерину,
І втекли від смерті знову...

Вечерело. Город сник
В темной сумеречной тени.
Поднял клоун воротник
И, упавши на колени,
Он завыл в тоске звериной.

Он любил... Он был мужчиной,
Он не знал, что даже розы
От мороза пахнут псиной.
Бедный Piccolo Vambino!

1933
Париж

Вже смеркалось. Місто зникло
В темній сутінковій тіні.
Комір клоун свій підняв
І, упавши на коліна,
Враз завив в журбі звіриній

Він кохав... Він був мужчина,
Він не знав, що і в троянди
Від морозу запах псиної.
Бідний Piccolo Vambino!

1933
Париж

Счастливы тот, чей путь недолог,
пальцы злы, смычок остр,
музыкант, соорудивший
из души моей костер.
А душа, уж это точно, ежели обожжена,
справедливей, милосерднее
и праведней она.

1983

Шлях щасливого недовгий,
пальці злі, стрімкий смичок,
запалив в душі моїй музика
полум'я думок.
А душа, це безперечно, дим вогнем проникнута,
справедлива, милосердніша
й спасенніша вона.

1983

О ВОЛОДЕ ВЫСОЦКОМ

О Володе Высоцком
я песню придумать решил:
вог еще одному
не вернуться домой из похода.
Говорят, что грешил,
что не к сроку свечу затушил...
Как умел, так и жил,
а безгрешных не знает природа.

Ненадолго разлука,
всего лишь на миг, а потом
отправляются и нам
по следам по его по горячим..
Пусть кружит над Москвою
охрипший его баритон,
ну а мы вместе с ним
посмеемся и вместе поплачем.

О Володе Высоцком
я песню придумать хотел,
но дрожала рука
и мотив со стихом не сходился...

ПРО ВОЛОДЮ ВИСОЦЬКОГО

Про Володю Висоцького
пісню я скласти хотів
ось уже і йому
не вернутись додому з походу.
Кажуть, що він грішив,
що завчасно вогонь погасив...
Як умів, так і жив,
а безгрішних не знає природа.

Лиш на мить ця розлука,
а потім за той за кордон
вирушати і нам
по слідах по його по гарячих..
Хай кружля над Москвою
захриплий його баритон,
ми вже разом із ним
знов з'єднаємось сміхом і плачем.

Про Володю Висоцького
пісню я скласти хотів,
та тремтіла рука
і мотив із віршем не сходився...

Белый аист московский на белое небо взлетел,
черный аист московский на черную землю спустился.

1980

Білий бусол московський на біле на небо злетів,
чорний бусол московський на чорну ріллю опустився.

1980

ПЕСЕНКА ИЗ К/Ф "ИЗ ЖИЗНИ
НАЧАЛЬНИКА УГОЛОВНОГО РОЗЫСКА"

Антон Палыч Чехов однажды заметил,
что умный любит учиться, а дурак - учить.
Сколько дураков в своей жизни я встретил,
мне давно пора уже орден получить.

Дураки обожают собираться в стаю,
впереди главный - во всей красе.
В детстве я думал, что однажды встану,
а дураков нету - улетели все!

Ах, детские сны мои, какая ошибка,
в каких облаках я по глупости витал!
У природы на устах коварная улыбка,
видимо, чего-то я не рассчитал.

А умный в одиночестве гуляет кругами,
он ценит одиночество превыше всего,
и его так просто взять голыми руками,
скоро всех поволочат всех до одного.

ПІСЕНЬКА З К/Ф "З ЖИТТЯ
НАЧАЛЬНИКА КАРНОГО РОЗШУКУ"

Колись Антон Чехов так слушно зазначив,
що розумний прагне вчитися, а дурень - учить.
Скільки тих дурнів я вже перебачив,
що пора за це мені орден почепить.

Дурні дуже люблять збиратися в зграю,
попереду старший - у всій красі.
Я в дитинстві вірив, що колись я встану,
а дурні вже щезли - відлетіли всі!

Ой, дитячі сні мої, - яка це помилка,
в хмарах яких я по дурості літав!
У природи на устах лукавості жилка,
мабуть, таки чогось я не розібрав.

А розумний у самотності все ходить кругами,
цінує він самотність понад усе,
взяти його просто так голими руками,
скоро полапають всіх, навіть із "ен-зе".

ПРИМЕТА

Если ворон в вышине,
дело, стало быть, к войне.
Если дать ему кружить,
если дать ему кружить -
значит, всем на фронт идтитьь.

Чтобы не было войны,
надо ворона убить.
Чтобы ворона убить,
чтобы ворона убить,
надо ружья зарядить.

А как станем заряжать -
всем захочется стрелять.
А уж как стрельба пойдет,
а уж как стрельба пойдет,
пуля дырочку найдет.

Ей не жалко никого,
ей попасть бы хоть в кого,
хоть в чужого, хоть в своего,
лишь бы всех до одного.
Во - и боле ничего...

ПРИКМЕТА

Якщо ворон в вишині,
бути, значиться, війні.
Ти політ цей зупини,
ти політ цей зупини,
якщо ж ні - на фронт всім йти.

Щоби не було війни,
треба ворона убить.
Щоби ворона убить,
щоби ворона убить,
треба зброю зарядить.

А як станем заряжать -
всім забagnetься стрілять.
Ну а як стрільба піде,
ну а як стрільба піде,
куля дірочку знайде.

Одних прагне вона втіх -
хоче знищити усіх:
не лише чужих - й своїх,
тільки - головне - щоб всіх,
і на тім скінчить свій біг.

Во, и боле ничего.
Во, и боле никого,
во, и боле никого,
крме ворона того:
стрельнуть некому в него.

І на тім скінчить свій біг.
Й не збивати більше з ніг,
й заспокоїтись умиць,
тільки б в ворона влучить:
його нікому убить.

Песенка короткая, как жизнь сама,
 где-то в дороге услышанная,
 у нее пронзительные слова,
 у нее пронзительные слова,
 у нее пронзительные слова,
 а мелодия - почти что возвышенная.

Она возникает с рассветом вдруг,
 медлит и лгать не обученная,
 она, как надежда из первых рук,
 она, как надежда из первых рук,
 она, как надежда из первых рук,
 в дар от природы полученная.

От двери к дверям, из окна в окно,
 вслед за тобой она тянется.
 Все пройдет, чему суждено,
 все пройдет, чему суждено,
 все пройдет, чему суждено,
 только она останется.

Пісенька коротка, як саме життя,
 дець у дорозі почута,
 в ній такі проникливі слова,
 в ній такі проникливі слова,
 в ній такі проникливі слова,
 а мелодія - небесно-розкута.

Вона, як пташиний світанковий гук,
 гаять, брехати не навчена,
 вона, як надія із перших рук,
 вона, як надія із перших рук,
 вона, як надія із перших рук,
 в дар від природи призначена.

Від порога до дверей, від нас до вас,
 лине вона й розливається.
 Все пройде, як прийде час,
 все пройде, як прийде час,
 все пройде, як прийде час,
 пісенька ж з нами лишається.

Песенка короткая, как жизнь сама,
где-то в дороге услышанная,
у нее пронзительные слова,
у нее пронзительные слова,
у нее пронзительные слова,
а мелодия - почти что возвышенная.

Пісенька коротка, як саме життя,
десь у дорозі почута,
в ній такі проникливі слова,
в ній такі проникливі слова,
в ній такі проникливі слова,
а мелодія - небесно-розкутатая.

ПРИМІТКИ

I

Тютчев Федір Іванович - геніальний російський лірик XIX ст. Народився 23 листопада 1803 р. в садибі Овстуг Орловської губернії Брянського повіту, тепер Брянської обл. у середньопомісній, стародворянській сім'ї. Писати вірші почав в одинадцять років. Вперше надрукувався в 1819 р. У 1821 р. закінчив Московський університет. З 1822 по 1839 рр. перебував на дипломатичній службі в Мюнхені і Турині. Пізніше (з 1858 р.) і до кінця своїх днів (помер 15 липня 1873 р. у Царському селі) Тютчев був головою Комітету цензури іноземної. Але і служба, і оточення не задовільняли поета, викликали у нього почуття нудьги, самотності. "Я його люблю, - писав про Тютчева Л. Толстой, - і вважаю одним із тих нещасливих людей, які незмірно вищі за юрбу, серед якої живуть, і тому завжди самотні."

Дивовижною особливістю творчої долі Ф.І.Тютчева є те, що він, перебуваючи більше 20-ти років за межами Росії, постійно знаходячись в іншомовному середовищі, розмовляючи і в сім'ї, і на людях переважно по-французьки, зміг не тільки зберегти любов до рідної мови, але й створити справжні шедеври російської філософсько-психологічної лірики.

За життя поета його творчість не знайшла належної популярності. Проте її високо цінили М. Некрасов, І. Тургенєв, Л. Толстой, Ф. Достоевський та інші видатні люди. Її впливу зазнали О. Блок, В. Брюсов, В. Ходасевич, М. Заболоцький.

Поезію Тютчева "з насолодою" читав Т.Г. Шевченко. Тютчев був одним із улюблених поетів Є. Плужника, вплинув на М.Т. Рильського. Українською мовою твори Тютчева перекладали О. Бургарт ("Південь", "Silentium!", "Осіній вечір", "Я знаю в праосени пору", "Божевілья"), М. Вороний ("Silentium!"), П. Грабовський ("Пошли їм, Господи, віраду"), О. Пчілка ("Безсоння"), М. Рильський ("Весна", "Весняна гроза", "Весняні води"), В. Щурат ("Людські сльози, ви сльози сердечні!").

(Докладніше про життєвий і творчий шлях Ф.І.Тютчева - див.: Берковский Н.Я. Ф.И.Тютчев//Тютчев Ф.И. Полн. собр. стихотворений - Л.: Сов. писатель, 1987. - С.5-42).

с.6,7

Probleme (фр.) - проблема. Своєю проблематикою (якими є доля каменя, спосіб його існування, стосунки зі всією природою в цілому, як - зовнішньо чи внутрішньо - зв'язані між собою всі складові елементи природи) цей вірш перегукується з відомим висловом нідерландського філософа Б. Спінози: якщо б камінь, що летить, мав свідомість, він уявив би собі, що летить за власним бажанням.

с.8,9

Катаклізм - різкий злам, руйнівний переворот, катастрофа (в природі, суспільстві).

с.10,11

Елізіум; Елізій, Елісій, Елізіум, Єлісейські поля (гр., лат.) - частина потойбічного світу, де перебувають тіні (душі)

блаженних і праведників; чудесна країна вічної весни на крайньому заході землі, де немає хвороб, страждань, де панує вічний мир. Елізій уперше згадується в "Одіссеї" (IV, 563). В поезії Елізій, Елісейські поля часто є синонімами царства краси, спокою, щастя. "Піти (вирушити) на Елісейські поля" означає "померти".

Ни помыслам години буйной сей (Ні задумам сьогоднішніх часів) - Можливо, йдеться про Липневу 1830 р. революцію у Франції.

с.14

Горний - небесний. Цей вірш був одним із улюблених віршів О. Блока, який відзначив у ньому "еллінське, дохристове почуття Фатуму, трагічне". Даний вірш перегукується і постає найсміливішою відповіддю масонському гімну Гете "Symbol!" (1816). Одночасно у "Двох голосах" відбулося немов би прощання Тютчева з "поганством": античні природні боги після цього вірша вимирають в поезії Тютчева, поступаючись великій кількості християнських образів.

с.16,17

"Впусти меня! - Я верю, Боже мой!//Приди на помощь моему неверью!..." (Не скаже: "Господи! Я вірю, Боже мій! / Прийди, допоможи моїй невірі!..") - Перефразування євангельського вислову: "Зараз батько хлоп'яти з слізьми закричав і сказав: "Вірую, Господи, - поможи недовірству моему!" (Мр., 9.24).

64

с.18

Цей вірш належить до незібраного "денісьєвського" циклу любовної лірики Тютчева. Поезії, що складають цей цикл, написані під впливом близьких стосунків поета з О.О.Денісьєвою (1826-1864), які тривали 14 років, аж до її смерті. (Про це див. докладніше: Чулков Г. Последняя любовь Тютчева. - М., 1928; Пигарев К.В. Жизнь и творчество Тютчева. - М., 1962. - С.145-148, 169-172).

с.20

Часть - тут: доля. Цей вірш належить до "денісьєвського" циклу.

с.24,25

Вещая душа моя - Вислів із "Слова о полку Ігоревім".
Душа готова, как Марія, // К ногам Христа навек прильнуть (І, як євангельська Марія, // До ніг Христа навеки припаде) - Існує два варіанти пояснення цих слів, відповідно до двох різних епізодів Біблії:

І - й варіант

Марія - це Марія Магдалина, євангельська грішниця, що покаялася "Як минула ж субота, на світанку дня першого в тижні <на світанку в неділю>, прийшла Марія Магдалина та інша Марія побачити гріб. І великий ось ставсь землетрус, бо зійшов із неба Ангел Господній... Ангел озвався й промовив жінкам: "Не лякайтеся, бо я знаю, що Ісуса розп'ятого *це* ви шукаєте. Нема його тут, - бо воскрес, як сказав. Ідіть же хутко, і скажіть його учням, що воскрес Він із мертвих..." І пішли

65

вони хутко від гробу, зо страхом і великою радістю, і побігли, щоб учнів Його сповістити. Аж ось перестрів їх Ісус і сказав: "Радійте!" Вони ж підійшли, обняли Його ноги і поклонились Йому до землі" (Мт., 28.1-9)

2 - й в а р і а н т

Марія - сестра Лазаря, котра припала до ніг Христа, просячи про воскресіння померлого брата. "Як Марія ж прийшла туди, де був Ісус, і Його вгледіла, то припала до ніг Йому та й говорила до Нього: "Коли б, Господи, був Ти отут, то не вмер би мій брат!" (Ів., 11.32). Марія "сіла в ногах у Ісуса, та й слухала слова Його. А Марта, <сестра її> великою послугою клопоталась, а спинившись, сказала: "Господи, чи байдуже Тобі, що на мене саму полишила служити сестра моя? Скажи їй, щоб мені помогла". Господь же промовив у відповідь їй: " Марто, Марто, - турбуєшся й журишся ти про багато чого, а потрібне одне: Марія ж обрала найкращу частку, яка не відбереться від неї." (Лк., 10.39-42).

II

Ходасевич Владислав Феліціанович - видатний російський поет, творчість якого належить до найвизначніших явищ в російській поезії початку ХХ ст. Народився 16 травня 1886 р. в Москві. Його батько був сином польського дворянина (одного геральдичного відгалуження з А.Міцкевичем), навчався у Петербурзі, в Академії художеств, проте став фотографом і, між іншим, фотографував у Тулі сім'ю Льва Толстого. Мати,

єврейка за походженням, виховувалася в польській сім'ї, була охрещена і вихована запопадливою католичкою. Вона у своїй сім'ї виступала носієм польського і католицького культурного начала, часто розповідала своєму маленькому синові Владиславу про Польщу і читала уривки з поеми А.Міцкевича "Пан Тадеуш". Тому не випадковим слід вважати те, що величезну частку перекладацької спадщини В.Ходасевича становлять російські переклади творів польських і єврейських поетів, те, що він писав статті про А.Міцкевича, З.Красінського, Х.-Н.Бяліка. Однак як особистість В.Ходасевич сформувався під впливом перш за все російської культури. Зберігши на все життя прихильність до матері, поет свій найпроникливіший вірш присвятив усе ж не їй, а своїй няні, простій тульській селянці О.Кузиній, з чіим молоком увібрив болісну любов до тієї країни, де він виріс. Для Ходасевича було також важливим те, що мрія А.Міцкевича "о временах грядущих, Когда народы, распри позабыв, В великую семью соединятся", була викладена О.С.Пушкіним (у вірші "Он между нами жил..."). Саме Росія стала для Ходасевича-поета осередком усіх творчих задумів, усіх симпатій і антипатій.

Поетичне новаторство Ходасевича особливо помітне на фоні традицій О.С.Пушкіна, Є.А.Баратинського, О.І.Полєжаєва, І.І.Козлова (див. книгу віршів 1922 р. "Тяжелая лира").

22 червня 1922 р. починається емігрантський період в житті і творчості поета, трагічний за своїми наслідками: в 1927 р. Ходасевич видає останнє "Собрание стихов", а з 1928 р. взагалі фактично припиняє писати вірші, змінивши русло своєї літературної діяльності. Тепер на перший план виходять праці літературознавчого і мемуарного характеру: чудово написана

біографія Г.Р.Державіна (1931), збірник статей "О Пушкине" (1937), книга спогадів "Некрополь" (1939). Авторитет Ходасевича як поета і критика був у середовищі паризької літературної молоді дуже високим, та з живої літератури він постулюю відсувався десь у напрямі давно забутого літературного минулого, сприймався як архаїзм, уламок попередньої епохи. Після його смерті, яка настала 14 червня 1939 р., тільки невеличка група шанувальників поезії йшла за його труною, розуміючи, що з життя пішов один з найяскравіших талантів, пов'язаних з російською поезією початку ХХ ст.

(Докладніше про життя і творчість В.Ф.Ходасевича - див. Богомолдов Н.А. Жизнь и поэзия Владислава Ходасевича // Ходасевич В. Стихотворения - Л.: Сов. писатель, 1989. - С.5-48)

с.28

Цей вірш відкриває однойменну книгу віршів. Його досить розповсюджена тема сягає євангельського: "Поправді, поправді кажу вам: коли зерно пшеничне, як у землю впаде, не помре, то одне зостається; як умре ж, плід рясний принесе" (Ів., 12.24). Образ зерна, яке помирає і воскресає, щоб дати життя новому, значно більшому врожаю, пронизує всю книгу віршів Ходасевича "Путем зерна", починаючи з її назви і аж до останніх поезій.

с.30,31

Другий вірш книги поезій Ходасевича "Тяжелая лира"

Ледя (леді) - леді Макбет, персонаж трагедії В.Шекспіра "Макбет". Див., зокрема, такий уривок зі сцени І дії 5-ї:

68

"Входить леді Макбет із свічкою.

П р и д в о р н а д а м а <лікарю> Погляньте, ось вона йде. Отак вона завжди ходить і, клянусь життям, міцно спить. Стійте тихо і стежте за нею.

Л і к а р Відкіля в неї свічка?

П р и д в о р н а д а м а Свічка стояла біля її ліжка. Вона наказала, щоб у її спальні завжди горіло світло.

Л і к а р Ви бачите - очі в неї розплащені.

П р и д в о р н а д а м а Але вони нічого не бачать.
Л і к а р Що це вона робить? Дивіться, як вона тре руки

П р и д в о р н а д а м а Це в неї стало звичкою. Їй здається, що вона їх миє. Часом отак з четверть години.

Л е д і М а к б е т А рука й досі тхне кров'ю. Усім пахошам аравійським не відбити цього запаху в цієї маленької руки! Ох, ох, ох! ..." (Шекспір В. Макбет /Пер з англ. Бориса Тена // Шекспір В. Твори: В 6 т - К. Дніпро, 1986. - Т.5. - С.403-404).

Триста лет (Три віки) - "Макбет" був уперше надрукований в 1623 р.

с.32

Стовсно цього твору В.Ходасевич писав: "Ніяк не міг придумати продовження. Залишив 4 вірші, побачивши, що продовжувати і не треба" Чотири вірші "Пробочка" втілює наскрізну для творчості Ходасевича тему трагічності світу. В

69

книзі "Тяжелая лира", куди входить даний твір, трагічність світу постає як така, що криється в будь-якому моменті людського життя і готова вирватися щосекунди, так що потрібно постійно себе зупиняти, щоби не говорити тільки про одне. Саме це "одне" з блискучою афористичною силою і сформульоване у чотиривірші "Пробочка".

Вертинський Олександр Миколайович - відомий російський поет, композитор, артист ХХ ст., людина оригінального таланту й незвичайної долі. Народився 9 березня 1889 р. у Києві, де і провів дитинство. Свою кар'єру розпочав як кіноартист у 1912 р., одночасно зі своїм найближчим приятелем видатним російським артистом Іваном Можжухіним. Проте швидкий, навіть раптовий гучний успіх у сер. 1910-х рр. О.Вертинському принесла не робота в кіно, а виконання з естради своїх власних меланхолійних "пісеньок настроїв". В 1919 р. поет емігрував за кордон. Еміграція для нього не була судильною трагедією. О.Вертинського можна назвати до певної міри самобутнім емігрантом, бо саме тоді яскраво розкрився його самотній талант автора-виконавця. Він багато й успішно гастролював (Польща, Румунія, Німеччина, Англія, Франція, Італія, Китай, США та ін.) Разом з тим кочуючи вздовж зачинених кордонів своєї Росії, О.Вертинський відкрив перед її недовірливими очима змордовану ностальгією і покаянням душу тієї частини російської еміграції, яка готова була прийняти найжорстокішу долю, лишень би "поглянути на рідний край". Тому не дивно, що вже через декілька років після від'їзду поет шукав шляхи повернення на батьківщину, за що в білоемігрантських колах його нарікали

зрадником, "більшовицьким наймитом" і пробували байкотувати і зривати його виступи. Наскільки ці звинувачення були безпідставними свідчить доля О.Вертинського після його повернення в 1943 р. до тодішнього Радянського Союзу. Після повернення поет охоче гастролював у великих і малих, віддалених і близьких містах величезної країни. Він мав загальне визнання у публіки, між тим як преса стійко мовчала. Це болісно переживалося О.Вертинським. Так, якось в антракті одного з концертів його вирішили познайомити з співробітником газети "Советское искусство" з надією на те, що той напише рецензію. "Нічого не напишете. - відповів О.Вертинський. - Не напишете. Я існую на правах будинку розпусти: усі ходять, та на людях говорити про це не слід". І в листі до дружини від 1950 р. з Хабаровська читаємо: "Треба змінювати професію. Я, певна річ, ще поспіваю декілька років. Я ще використаю своє "ім'я" для грошей, щоб залишити що-небудь дітям. Та що "справу" треба кидати. Я тут не підходжу. Це ясно" Нарешті, найкраще свідчення - написаний у 1956 р. (за рік до смерті) О.Вертинським лист до тодішнього заступника міністра культури СРСР В.Кафтанова, де є такі рядки: "Деся там... наверху, все ще роблять вигляд, що я не повернувся, що мене немає в країні. ... А між тим я є! І дуже "є"! ... Я закінчую вже третю тисячу концертів. ... До мене приходять за куліси зовсім прості трударі, тиснуть мені руку і кажуть: "Спасибі, що Ви приїхали! Ми відпочили сьогодні на Вашому концерті. Ви відкрили нам квартиру в якийсь інший світ - світ романтики, поезії, світ, може, снів і ілюзій, та це світ, до якого прагне душа кожної людини! І якого у нас нема (поки)". Все це дає мені право думати, що моя творчість, нехай навіть і не дуже "радян-

ська", потрібна комусь і, може, необхідна. ... Чи не пора вже визнати? Чи не пора вже зважити на ту велику любов народу до мене, яка, власне, і тримає мене, як поплавок, на поверхні і не дає втопитися?" Помер О.М.Вертинський 21 травня 1957 р. у Ленінграді (тепер Санкт-Петербург).

В історії російського мистецтва ХХ ст. О.Вертинському належить пріоритет у жанрі авторської пісні, до якого він звернувся ще задовго до сучасних бардів, таких, скажімо, як Б.Окуджава, В.Висоцький та ін. В період віддвітання російського символізму О.Вертинський на противагу улесливому й утішливому Ігореві Северяніну приніс трагічне світовідчуття. При цьому трагедії у піснях О.Вертинського викладалися загальнодоступною мовою, і персонажами цих трагедій були не міражі на зразок блоковської Прекрасної Дами, а самі реальні його слухачі - екзальтовані пані, що збилися з дороги, дівчата, збентежені власною поведінкою, їх ненадійні й випадкові судутники - і, загалом, усі ті, хто, як говорив сам поет, "багато переніс, пережив немалі втрати і душевних трагедій, пережив жахливість блукань, страждань у тісних вулицях міста, хто знав притонів з умерлими духовно людьми, хто був схильний до наркозів і хто не знав спокійного, застиглого "затишного життя"...". Що ж так вражало публіку в його піснях? Таке запитання задавав собі і О.Вертинський і сам же на нього відповідав: "Перш за все наявність у кожній пісеньці того чи іншого сюжету — Я почав писати пісеньки-новели, де був перш за все сюжет. Зміст. Дія, яка розвивається і доходить до природнього фіналу. Я розповідав яку-небудь історію на зразок "Безноженки" - дівчинки-каліки, котра спить на цвинтарі "поміж

кудлатих могил" і бачить, як "добрий і ласкавий Боженька" приклеїв їй уві сні "ноги - великі й нові"... А публіка, котра навіть не гадала, що про все це можна співати, слухала їх з увагою, інтересом і співчуттям". Здається, що у О.Вертинського поезія зводилася до рівня подібних споживачів, пристосовувалася до їх долі і смаків. Проте зовнішня простота пісеньковистої зовсім не означала примітивності, бо за нею стояло справжнє знання поезії, зокрема, Ф.І.Тютчева. Прочитавши якось відоме "О, зтот Юг! О, эта Ницца!", О.Вертинський звернувся до своєї співрозмовниці: "До речі! Звідки це?.. Мовчите? А просто Тютчев! Тютчева треба знати...". Тут варто згадати, що саме Тютчев був майстром віршової новели - жанру, що майже через півстоліття знайшов такий блискучий розвиток у творчості О.Вертинського. У ліричній, салонній проникливості його пісень, як зазначав О.Галіч, містилося "для нас таке нове відчуття свободи". Ось чому пісні О.Вертинського так натхненно сприймали Ф.Шалаяпін, В.Качалов, М.Яншин, Б.Ліванов, А.Тарасова, С.Юткевич, І.Смоктунівський, М.Жаров та багато-багато інших досить обізнаних у сфері мистецтва й естетично вихованих людей. Можливо, відчуття їх при цьому були складні і суперечливі. Та все ж мистецтво О.Вертинського хвилювало і їх, як хвилювало воно найнаївніших і найбезпосередніших слухачів та глядачів його звичайнісіньких концертів.

Особливість долі літературної спадщини О.Вертинського полягає у тому, що твори поета несправедливо довго були відсутні в читацькому вжитку. Тому не дивно, що наукове дослідження життя і творчості цього митця сьогодні тільки починається, вступає, так би мовити, в свою першу фазу.

(Докладніше про ідейно-художні особливості поезії і пісень О.М.Вертинського - див.: Рудницький К. Мастерство Вертинского // Вертинский А.Н. Дорогой длиною... - М.: Правда, 1990 - С.554-569).

с.34,35

Piccolo (іт.) - маленький, дитина, малюк. *Bambino* (іт.) - немовля, недосвідчена або наївна людина. Або: piccolo bambino - маленький хлопчик.

III

Окуджава Булат Шалвович - відомий сучасний російський поет. Народився 9 травня 1924 р. у Москві в сім'ї відомого партійного працівника. В 1937 р. його батька заарештували і невдовзі розстріляли, а матір заслали в один з карагандинських таборів. 13-річного хлопчика родичам вдалося сховати і цим зберегти від дитячого будинку, куди належало віддавати дітей "ворогів народу". Тільки через півтора року він зміг повернутися до рідного арбатського двору й продовжити навчання у московській школі. З 9-го класу пішов на війну, де був мінометником і зв'язківцем. У 1950 р. закінчив Тбіліський університет. Працював учителем. З 1953 р. почав друкуватися. В 1959 р. вийшов на "широкую" публіку. На цей час він уже написав біля 30-ти пісень. То були і "московський цикл" ("Последний троллейбус", "Часовые любви", "Ах, Арбат мой, Арбат", "Во дворе, где каждый вечер"), і пісні про війну ("Вы

слышите, грохочут сапоги", "Не верь войне, мальчишка", "Ах, война, что ж ты сделала, подлая"), і багато ін. В 1970 р. Б.Окуджава створює одну з найзнаменитіших пісень - пісню "Мы за ценой не постоим" з к/ф "Білоруський вокзал". Для творчості поета 1970-х рр. характерні історичні фантазії, такі як "Сумерки. Природа..." (1973), та стилізації старовинних "солдатських" й "офіцерських" пісень. На початку 1980-х рр. з'являються такі шедеври пісенної лірики, як "О Володе Высоцком", "Все глуше музыка души", "Пускай моя любовь, как мир, стара", а також "Песенка короткая, как жизнь сама", яка одночасно нагадує "попереднього" Окуджаву і розкриває його нові творчі можливості. Варто згадати також пісню "Примета", у якій шляхом використання простонародних мовленнєвих зворотів і лексики у руслі старовинної фольклорної пісні автор втілює актуальну сучасну проблематику.

Пісенна творчість Б.Окуджави проходить у жанрі авторської пісні, давно відомому як за кордоном (наприклад, у Франції), так і у нас (О.Вертинський). Та Б.Окуджава розкрив нові можливості цього жанру саме в той момент, коли суспільна потреба в авторській пісні була дуже великою. Як писав у 1967 р. композитор В.Гаврилін, поза увагою професіоналів залишався "цілий світ людських почуттів, ціла психологія, що сформувалася у суспільстві". Все це і прагнула охопити авторська пісня. Ось чому пісні Б.Окуджави увійшли у життя відразу і надовго. Їх феноменальна популярність зумовлена декількома факторами. По-перше, цілком органічною єдністю віршів, музики і виконання. Можливо, саме тому Д.Шостакович і висловив якість сумнів щодо необхідності створення професійними композито-

рами нових мелодій на тексти вже існуючих пісень Б.Окуджави По-друге, наявністю у них завершеної системи образів, певної етичної концепції. У піснях Б.Окуджави втілений глибоко самобутній, виразний, навіть дещо замкнутий, та надзвичайно привабливий художній світ. Це якесь напівказкове місто, на головній вулиці якого можна зустріти і Олександра Сергійовича, і "ситцевих жінок", і сучасників автора; у дворах якого кружляють пари і приїжджий музика "цілується з трубою", і Моцарт грає "на маленькій скрипці", а міськими бульварами курсує синій тролейбус... Цей світ своєю визначеністю подібний до "Грінландії" О Гріна, він доступний кожному, радісно приймає, лікує, заспокоює, підбадьорює і зовсім не помічаєш, як лісні, що несуть його у собі, проникають у нашу душу і стають її невід'ємною складовою.

Українською мовою твори Окуджави перекладав М.Борецький ("Нічний тролейбус", "Пісенька про Арбат", "Франсуа Війон", "Грузинська пісня", "До побачення, хлопчики" - див.: Відродження. - 1995. - №10. - С.52-53).

(Докладніше про Б.Окуджаву і його творчість - див.: Шилів Л. Поет и певец // Песни Булата Окуджавы. Мелодии и тексты. - М.: Музыка, 1989. - С.5-13).

ЗМІСТ

Від автора	3
I	
Тютчев Ф.І. Probleme	7
Тютчев Ф.І. Останній катаклізм (Последний катаклизм)	9
Тютчев Ф.І. Душа моя, Елізій снів (Душа моя, Элизиум теней)	11
Тютчев Ф.І. Не метушись, не метикуй!.. (Не рас-суждай, не хлопочи!..)	13
Тютчев Ф.І. Два голоси (Два голоса)	15
Тютчев Ф.І. Наш час (Наш век)	17
Тютчев Ф.І. Не говори. мене він, як раніше, любить (Не говори: меня он, как и прежде, любит)	19
Тютчев Ф.І. Не дорікай мені провиною мою! (О, не тревожь меня укорой справедливой!)	21
Тютчев Ф.І. Значимою для нас розлуки є година (В разлуке есть высокое значение)	23
Тютчев Ф.І. Душе, пророчице моя! (О вещая душа моя!)	25
Тютчев Ф.І. Не передбачить, не вгадать (Нам не дано предугадать)	27

II

Ходасевич В.Ф. Одвічний шлях (Путем зерна)	29
--	----

Ходасевич В.Ф. Леді довго руки мила (Леди долго руки мыла)	31
Ходасевич В.Ф. Корочок (Пробочка)	33
Вертинський О.М. Piccolo Bambino	35

III

Окуджава Б.Ш. Музыка (Музыкант)	39
Окуджава Б.Ш. Про Володю Висоцького (О Володе Высоцком)	43
Окуджава Б.Ш. Пісенька з к/ф "З життя начальника карного розшуку" (Песенка из к/ф "Из жизни на- чальника уголовного розыска")	47
Окуджава Б.Ш. Прикмета (Примета)	51
Окуджава Б.Ш. Пісенька про молодого гусара (Песенка о молодом гусаре)	55
Окуджава Б.Ш. Пісенька коротка, як саме життя (Песенка короткая, как жизнь сама)	59
Примітки	62

К 59

Козлик І.В. Поетичні інтерпретації/ Оригінальні
тексти, переклади, примітки. - Івано-Франківськ:
"Глай", 1996. - 80 с.

Збірку складають українські переклади
поетичних творів відомих російських поетів XIX і
XX століття Ф.І.Тютчева, В.Ф.Ходасевича,
О.М.Вертинського і Б.Ш.Окуджави, подані разом
з відповідними оригінальними текстами. Збірка
містить також стислі літературні портрети даних
поетів та необхідний текстологічний і історико-
літературний коментар.

ББК 84(0)Я43

Козлик Ігор Володимирович
Поетичні інтерпретації

Технічний редактор І.М.Орихівський

Комп'ютерна верстка,
художнє оформлення В.Ф.Гавриляк

Набір, коректура І.М.Андрусяк

Здано до набору 22.02.1996 р. Підписано до друку 05.03.1996 р. Формат 70х90/32. Папір офсетний. Гарнітура літ. Комп'ютерний друк. Ум. др. арк. 1,6. Обл. вид. арк. 1,9. Тираж 200 прим. Зам. 11. Ціна договірна.

Друкарня видавництва "Пані" Прикарпатського університету
ім.В.Стефаника.

284000, м.Івано-Франківськ, вул.Шевченка, 57.

НБ ПНУС

596650